

Kell egy hely, ahova leszállhatnak a galambok

*A könyörtelenül és prózaian racionális, anyagelvű logika, a kiszámíthatóság jegyében fogant kételkedés idegenül beszél az életről. Gyermekünk olyan materiális jellegű, - pénz uralta - torz minőségekre hangolódnak, amelyek egyre távolabb viszik őket az emberi alapértékektől. Jelenkorunkban a lélek, a hit értékei kezdenek - egyre ritkábban használt - idegen fogalmakként csengeni. **A felnövekvő nemzedéknek szeretetre, harmóniára, érzelmi biztonságra is szüksége volna.** A tudomány végtelen bőségét árasztja az ismereteknek, amelyek a kommunikáció széles skáláján szédítő gyorsasággal jutnak el a tömegekhez. *A követhetetlen ismeretmennyiséggel – hibás módon – megpróbál lépést tartani az iskola, ami súlyos problémák sorát zúdítja a pedagógusokra.* Ebben a túlfűtött aktivitásban az egyén nem kap szót, passzív befogadóvá nemul. A személyes gondolatcsere, az egymásra figyelés maradék lehetőségei nagyrészt digitalizálódnak, minimális esélyt hagyva a közvetlen emberi kontaktusnak. Ezek a problémák a család szintjén is akadályozzák a nevelés egészséges folyamatait. Kellene valami, ami kiegyensúlyozza ezt a félrebillent rendet, kellene valami, ami emlékeztet még a szépre, jóra és igazra. *Kellene valami, ami megadja a léleknek is, ami a léleké.* **Kellene egy hely, ahol megpihenhetnek az érzelmek, kellene egy hely, ahova néha végre leszállhatnak a galambok.***

A művészet lehet talán az utolsó szalmaszál, s az utolsó párkány, a menedék, hogy átmentse még a mentális értékek, a lélek esztétikumának valóban *igaz* minőségeit az újabb időkre. A művészet lehet talán az az erő, ami kiségheti a ma iskoláját a materializmus zsákutcájából, visszaránthatja az embert a belső rend és béke világába, hogy a lélek visszataláljon végre önmagához. Az ismeretközlő iskolának képességfejlesztő és személyiségfejlesztő, értékközvetítő szellemi műhellyé kellene válni, mert a jelenkorban a gyorsan változó szituációk közt kreatívan reagáló, probléma érzékeny személyiségekre van szükség, akik ráadásul képesek egymásra figyelve, csapatban dolgozni és elképzeléseiket, ötleteiket összehangolva, megoldási variációkat produkálni. Az élet bizonytalanságaiból adódó feszültségek a belső rend megvalósításának, a stabil én-kép kialakításának folyamatában oldhatók. *A művészetpedagógia a személyiség fejlesztésének leghatékonyabb módszere,* ahol annak különböző színterein a kommunikációs képességek fejlesztése a tradicionális és az új értékek megjelenítése, az emberi minőségek, a konstruktív életvezetés

megvalósításának lehetőségét segíthetik. A kreatív tevékenység a képességek teljes sorát aktivizálja, dolgoztatja – hiszen önmagában már a látásunk is egy intuíciókkal teli alkotó folyamat. *„A látás távolról sem az érzékszervi érzetek gépies felvétele, hanem – mint kiderült – a valóság igazán alkotó megragadása, tele fantáziával, invencióval, értelemmel és szépséggel. Nyilvánvalóvá vált, hogy a gondolkodói és a művészi tevékenység megkülönböztető jellegzetességei valójában az elme valamennyi tevékenységére jellemzők. ...a szellemi tevékenység legkülönbözőbb területein azért vannak jelen ugyanazok a működési elvek, mert az elme mindig egészként működik. Minden észlelés egyszersmind gondolkodás, minden ítéletalkotás egyszersmind intuíció, minden megfigyelés egyszersmind invenció... S ahogyan az információgyűjtés prózai munkája „művészi”, mivel magába foglalja formák és jelentések teremtését és felismerését, a művészi észlelés folyamata egyszersmind az élet eszköze is, kifinomult eljárás arra, hogy megértsük: kik és mik vagyunk.” (Rudolf Anheim 1954)* A látás útján történő ismeretszerzés, látványok megértése, analízise a környezet jelenségeinek értelmező-elemző megismerésének képességeit lényegében a vizuális nevelés tevékenységei programozzák, fejlesztik igazán hatékonyan. *A redukció, a szelekció, a transzpozíció és a különféle képalkotási technikák, folyamatok műveletei lényegében gondolkodási egységek.*

A vizuális nevelés szakemberei régóta látják és hangoztatják a problémát, de ez soha nem jutott el a tanterveikig, az iskola működéséig. 1894-ben K.J. Lányi Ernő okleveles középiskolai tanár írja: *„Meg kell tehát győznünk a társadalom művelt rétegét arról, hogy a helyes rajzolás nem kopírozgató gépies munka türelemre szoktató mestersége, s tanításának körében még a tisztaság, rend és kezűgyesség sem a főkéllékek, hogy ezek csak mint melléktermények szerepelnek; hanem ezeken felül sokkal fontosabb azon szerep, amelyet az agy következetes, logikus gondolkozására gyakorolnak akkor, amidőn a látottak egységes elképzelésére, az összetartozók fölismerésére s feladatunk egymásutánjának szellemes, törvényszerű levezetésére tanítjuk növendékeinket. Midőn a kiterjedések arányos meghatározása, az árnyék és világossági erők és színerők helyes megítélése által a szem s a felfogási képesség fejlesztésére törekszünk mely minden embernek, bármely pályán haladna is az életben, élethosszáig szellemi kincse marad s az agy azon részének fejlesztésére törekszünk, melynek kiművelésére más tárgyak nem annyira alkalmasak, mint éppen a rajz.”* Az oktatás történetének különböző stádiumaiban újra és újra felvetett kérdés ismételten válasz nélkül maradt. 1934. március 5. az újabb dátum, amikor a Képzőművészeti Főiskola az oktatási reform előkészítésekor felterjesztett nyilatkozatából az alábbi részletet emelem ki: *„A Főiskola kéri annak elvi kimondását, hogy a művészet a tudománnyal egyenlő értékű*

műveltségelem...A rajz és a művészeti műveltség a legfinomabb és a legmagasabb rendű szellemi képességek munkája.”

Az **1977-ben jelent meg a Rajztanítás** című folyóiratban egy összefoglaló Roger Williams cikke nyomán, aki egy - az USA-ban (1968-ban)! folyó - kísérletről számol be, amelynek tanulságait a Saturday Review-ben jelentettek meg: *„Fontos új eredmények tanúsítják, hogy a művészeti nevelés nem csak önmagában hasznos, hanem bevezetése az iskolai tananyagba határozott javulást idéz elő a számolás, az írás-olvasás, a természettudományok és más – „alapvetőnek” tartott – tantárgyak elsajátításában. Sőt, néhány kutató meggyőződése szerint a művészeti nevelés elhanyagolásának a gyermek egész szellemi fejlődése látja kárát.”* Dr. Jean Houston szerint: *„Az a gyerek, aki nem részesül stimuláló művészeti nevelésben, folyamatosan megfosztódik a környezet érzékelési módjainak zömétől. Agyát rendszeresen károsítják. Valójában „visszanevelik”, mert ha a művészeti képességek a jobb, azaz a „képi-téri” oldalon lakoznak, akkor nyilvánvalóan kárt teszünk az agy működésében, ha nem egyformán serkentjük mindkét felét.”*

A kisgyermek gondolkodása konkrét. Képekre épül és valós, megfogható, formálható, manipulálható dolgokban realizálódik. A tapasztalati tanulás világában magától értetődő természetességgel képes kibontani, kifejleszteni képességeit. Rendszert, szabályt ismer fel és alkot, következtet, sorba rendez, összefüggéseket hoz létre, kiemeli a lényegét, absztrahál. Csak a művészeti nevelés kínálja az anyagoknak, technikáknak, tevékenységeknek azt a gazdag választékát, amellyel dolgozva a gyermek fokozatosan finomítva hangolja össze képességeit. Olyan műveleteket végez, amelynek összetettségét már csak játékossága, színessége, élvezetes mivolta múlja felül.

Az iskola életét áthatja a gondolatban, érzésekben formálódó és az anyagban művelhető kép. A látványokban, hangokban, fizikai érintésekben megtapasztalt és megalkotott képek intenzív érzelmi töltésükkel meghatározhatják a gyermeki lélek formálásának irányait és intenzitását, annak dinamikáját. Az iskolai környezet minőségi ingergazdagsága alapvető személyiségformáló erő, amelyben központi helye van – lehetne – a művészeteknek, amelyek a nevelés hatásos eszközei és módszerei is egyben. A képzőművészet és a zene olyan pozitív érzelmi és fejlesztő hatásokkal érintik a gyermekeket, - és bárkit, aki műveli őket, - amik semmi mással nem pótolhatók. Miként Bálványos Huba fogalmazza meg: *„A művésztől kapott szépre-jóra vivő avagy a csúnyától, rossztól visszatartó motivációk szinte a spontaneitás szintjén működhetnek a gyermekben (az emberben). A pozitív és negatív motivációk ráadásul garantáltan pozitív, illetve negatív minőséget képviselnek, ha tényleges művészeti minőség keltette élményközegben születtek.*

Értékes és hiteles csak a belülről vezérelt ember lesz, akinek differenciált esztétikai-erkölcsi tudata (gazdag értelmi és érzelmi motiváltsága) van.”

A művészetpedagógia folyamatának az utóbbi harmincnégy esztendőjében – résztvevőként, munkásaként - látom annak metszetét és jelenlegi helyzetét, tendenciáit. Az oktatás-nevelés teljes spektrumát megismertem pályám során, az általános iskola alsó tagozatától az egyetemig. A kép színes, a sok lelkes tanárkollégával és a tehetséges, érdeklődő diák szereplőkkel. Az iskolai élet, s benne a művészetpedagógia jelenlegi szerepe, helyzete azonban elszomorító. *Bármelyik pedagógiai színteret nézzük is, a művészetet teljes értetlenség övezi.* Sehogyan sem fér bele a pedagógia fogalomkörébe. Ráadásul az általános iskolában „*készségtárgy*”-ként kezelik, amely nem csak szakmai tudatlanság, de ezzel a kategorizálással a „*nem fontos*” státuszba szorítása, torz szemléletformáló hatása veszélyes, beláthatatlan károkat okoz. Szükséges volna az iskolaügy illetékes irányítói és a pedagógus kollégák átfogó továbbképzése, szemléletformálása ezen a területen, hogy megértsék a művészetpedagógiában rejlő lehetőségeket.

A lélek gyógyítói már régen rájöttek arra, hogy a beteg a vonallal, formával, színnel olyan dolgokat tud megmutatni, olyan pszichés tartalmakat jelenít meg képeiben, amiket verbálisan sohasem lenne képes, ám a gyógyulás szempontjából ezek kulcsfontosságúak lehetnek. Az alkotás, mint folyamat és mint tárgy a diagnosztika eszköze is lehet tehát, ahogy a kisgyermek lelke is megnyilatkozik az ő alkotásaiban.

A művészet folyamatos segítő, feszültségoldó erejére nagy szüksége van a jelenlegi iskoláknak is – és nem csak a gyógyító pedagógiában. A családok életkörülményei sok esetben elbizonytalanodtak. A gyermekek az otthoni problémákat végtelenül finom antennáikkal érzékelik és szinte tünehordozókként szorongásokban, nyugtalanságban, feszültségben és agresszióban élik meg azokat. Egyre több a pszichés problémákkal küzdő gyermek, s a pedagógusok munkája ettől egyre nehezebb. Az iskolai agresszió, a feszültségoldás leghatékonyabb eszköze a művészet lehet, ha alkalmazzák. A vizuális nevelés szűk időkeretei csak kis mértékben teszik lehetővé, hogy a művészet hatékony terápiaként működhessen ott, de más tanórák és tevékenységi körök lehetőségeit is ki kellene használni a képi kifejezésre. Az alsó tagozatos vizuális nevelésben sokkal nagyobb hangsúlyt kellene adni az önkifejezésnek, élményfeldolgozásnak. Ebben is jelentős átformálásra vár a tanító kollégák szemlélete.

A képzőművészet a maga módján, a szépség közvetítésével, mind gyakoribb átélésének lehetőségével az életet jobbító, s a lelkeket gyógyító erőként létfontosságú szerepben jelenhet meg a következő időkben. Az alkotó tevékenység komplex

képességfejlesztő és lelket gyógyító módszer és eszköz is egyben. **Igazi csodaszer lehet a kezünkben, ha élünk vele. Mert a lélekmadárnak is le kell szállnia időnként, hogy meghatározhassa a helyzetét és erőt gyűjtsön.**

Irodalom:

ARNHEIM, Rudolf: A vizuális élmény. Az alkotó látás pszichológiája. Gondolat Kiadó, Budapest, 1979.

BÁLVÁNYOS Huba: Esztétikai-művészeti ismeretek, esztétikai-művészeti nevelés. Balassi Kiadó, Budapest, 1998.

Rajztanítás. A Művelődési Minisztérium Folyóirata, Budapest, 1986.4-6. szám

PaedDr. Borbély Károly festőművész,
a Széchenyi István Egyetem docense